

2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

ZPRÁVY

SPOLEČNOSTI BOHUSLAVA MARTINŮ
SEKCE ČESKÉ HUDEBNÍ SPOLEČNOSTI
V PRAZE

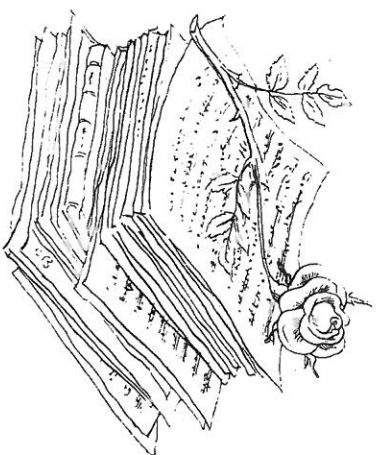
†

B. Martinů

SOCIETAS
MARTINŮ

ZPRÁVY
SPOLEČNOSTI BOHUSLAVA MARTINŮ
ZÁJMOVÉHO SDRUŽENÍ
ČESKÉ HUDEBNÍ SPOLEČNOSTI

13

PRAHA 1988

VÁCLAV
HOLZKNECHT

narozen 2. května 1904
zemřel 13. srpna 1988

Vlasti a Múzám byl zakládající předseda Společnosti Bohuslava Martinů, zájmového sdružení České hudební společnosti, prof. dr. V á c l a v H o l z k n e c h t oddán po mnohá desetiletí. Prošel jimi životem plným a košatým, radosti z hojnosti své práce.

Jeho jméno se v průběhu let stalo pojmem, jeho přítomnost zavazovala. Lidé si ho vážili, chovali k němu neobyčejnou úctou a respekt, měli ho rádi.

Takový byl Václav Holzknecht...

Vždy ochotný přiložit ruku tam, kde toho bylo zapotřebí, nesmlouvavý i laskavý zároveň, skromný i náročný, dělný.

Jeho náhlého skonu 13. srpna 1988, nedlouho po prožitých čtyřiaosmdesátinách, želela široká kulturní veřejnost. Nekrology vysoce hodnotily jeho mimořádný přínos naší kultuře, jeho všestrannou činnost a aktivitu.

Zesnulý Václav Holzknecht, nositel vyznamenání Za vynikající práci, Řádu práce, Řádu Vítězného února a mnoha dalších rezortních a jiných vyznamenání, patřil k nemnoha našim poválečným osobnostem, jejichž vliv na skutečně nejširší vrstvy obyvatelstva byl nesporný.

Také Společnost Bohuslava Martinů České hudební společnosti v něm ztrácí představitele, který svým vkladem výrazně přispěl k jejímu formování a rozvoji. Životní moudrost a zkušenost, iniciativa i velkorysost a mnohé jiné jeho cenné vlastnosti přispívaly k rozkvětu naší práce.

Předseda naší Společnosti nás opustil...

Nevzdalujeme se však ideálům, kterými žil a jimiž prozařoval své okolí. Václav Holzknecht se totiž vryl do našich srdcí a povědomí tak intenzívně, že v každé další naší činnosti budeme nacházet odlesky jeho velkého odkazu.

Jeho památce — před níž i po náhlém skonu stojí-me s upřímnou pokorou — vzdáváme čest.

Vždyť pracoval a žil pro rozkvět vlasti i Múz. Dkladem toho bylo i jeho dlouholeté působení v čele naší Společnosti; za vše pozitivní jsme mu hluboce vděčni.

REDAKCE

► *Pluodní ilustrace zastoužilé umělkyně akademické malířky Ludmily Iřincové, vytvořená k prvnímu zveřejnění na stránkách Zpráv Společnosti B. Martinů CHS*

ARBITER MORUM

Památce dr. Václava Holzknechta (+ 13. srpna 1988)

Za šedesát let života se vystřídají obvykle dvě generace: dr. Václav Holzknecht se narodil 2. května 1904 a vstoupil do českého hudebního života koncem dvacátých let, aby v něm v plné intenzitě setrval prakticky právě po oněch šedesát let. Šedesát let neustálého pohybu ve společnosti a v kulturních hodnotách patřilo k nejneklidnějším v celé české historii. Dr. Holzknecht jimi procházel jako aktivní účastník tohoto dění — a současně velmi brzy i jako osobnost, která výrazně ovlivňovala náš život v daném rozmezí.

Historie ukázalo, jak neobyčejný byl dosah aktivít skupiny Mánes, v níž vedle něho nacházíme jména jako Jaroslav Ježek a Bohuslav Martinů, o jejichž roli v dějinách moderní hudby není třeba se rozepisovat. Sešel se tu však širší kolektiv — Pavel Bořkovec, Iša Krejčí, Alois Hába, František Bartoš — a jak je nyní s odstupem času zjevné, stali se z nich právě jako dr. Holzknecht příští učitelé rozsáhlé generační vlny nastupující po nich.

Jméno Holzknecht je spjato s historií pražské konzervatoře navždy — nejen proto, že stál v čele tohoto hudebního ústavu v dobách jeho velké slávy, a to po dobu plných 28 let. Nastoupil však do své ředitelské funkce uprostřed běsnění válečné litice a cílevědomě se snažil uchovat nejprve alespoň existenci konzervatoře a po Květnu 1945 dosáhnout vrcholné úrovně její práce — ne náhodou to byl právě on, kdo se cítil povinen přivolat do jejich řad ze Spojených států Bohuslava Martinů. Bohužel ne s úspěchem, jak je dobře známo.

Byla to doba převratných reforem, které ne vždy přinesly očekávané ovoce. Zmizelo pedagogické oddělení konzervatoře, které bylo podhoubím drobné pedagogické práce na poli hudební výchovy; zmizela hudební výchova z gymnázií, omezena byla na základních školách; byly zrušeny učitelské ústavy jako instituce přezítlá, ale z nich vycházeli absolventi, kteří při přijímacích zkouškách — velmi přisných, neboť zájem o učitelství byl mhubný — museli prokázat úroveň houslové hry na stupni třetího sešitu Ševčíkovy školy a odpovídající hudebnosti i pěveckou schopnost. Naděje vložené do hudební výchovy studované na pedagogických fakultách se bohužel nespíhly — a Holzknecht tyto přeměny prožíval s intenzitou přímo osobní.

K jeho zásluhám však neodmyslitelně patří, že se nestáhl do pozadí, ale po celou onu »druhoun« generaci — tedy z pozice starších a autoritativních lidí — vehementně pozvedal hlas na obranu české kultury a české hudby. Do poslední chvíle se pokoušel o odpor proti neuváženým byrokratickým rozhodnutím. Účinně vystupoval proti neustálému okleštování humanitního vzdělání a radoval se z drobných úspěchů.

Patřila mezi ně nově získaná hodina hudební výchovy v osmé třídě základní školy (spolu s národním umělcem prof. Josefem Páleníčkem to byl zřejmě jeho hlas, kterému se dostala sluchu v konečném rozhodnutí) i taková drobnost, jakou bylo přejmenování Lidové školy umění v Poličce na školu Bohuslava Martinů — Martinů k tomu dal souhlas, škola si to tradičně přála a na »konečné rozhodnutí« čekala více než patnáct let; dostavilo se až po vystoupení Holzknechta na stránkách denního tisku.

Trpce sledoval dr. Holzknecht degradaci kultury a kulturnosti v masových prostředcích — v čele s televizními programy, masivně propagujícími »zpěváky bez konzervatoře« a kýčovou populární hudbu. »Zpěváci bez konzervatoře« byl název jakési publikace jednoznačného obsahu a vyvolal Holzknechtovu ostrou reakci: konzervatoř považoval za nedotknutelný statek národní; odborné vzdělání zpěváka — na konzervatoři či mimo ni — musí být pochopitelně věcí, o níž se nežertuje. Přítom Holzknecht, důvěrný přítel Jaroslava Ježka a člověk vynikajícího porozumění pro problémy závažné hudby i pro její skutečně umělecké reprezentanty v čele s takovým Karlem Gottem, Hanou Hegerovou či třeba Ljubou Hermanovou, byl dalek toho, aby se ve jménu vážné hudby chtěl stáhnout do ulity snobského povýšenectví.

A zajímavá věc: málokdo byl tak obližen a s respektem přijímán i všude tam, kde hudba právě neplní své monumentální poslání. Měli ho mezi sebou rádi zpěváci v Národním divadle, kam ho osud zavál po roce 1970, i třeba jazzmani v zapadlém pražském baru. A láskou ho začal zahrnovat i »prostý člověk«, zvláš-

tě od těch dob, kdy se před ním zjevil na televizní obrazovce. Ukázal tam, že i před kamerou lze mluvit bez berlí papíru melodickou, plynouou češtinou, plnou půvabu z hovorových intonací a obratů, obohacujících projev plný zřejmého vnitřního přesvědčení. Přesvědčení o tom, že věci jsou a byly právě takové, jak to podává a jak je ochoten a znovu zopakovat třeba za pět nebo deset let, neboť to, co říká, je pravda.

Říkalo se o něm, že je mistrem improvizace: klidně tuto domněnku připouštěl, třebaže každý jeho závažnější projev byl vždy svědomitě a profesionálně připraven, předem promyšlen. Vše se vždy opíralo o jeden nezbytný předpoklad: že půjde řeč o tom, co bezpečně zná. A že znal mnoho, není třeba dodávat. S touto výzbrojí nepotřebuje nikdo pokoušet se o falešnou popularitu cituplnými výlevy a poloprávdami určenými nekritické části publika. Holzknechtovi bylo možno věřit v jeho přesvědčení — a to není málo.

Rád citoval Rubinsteina, který jednou před ním řekl asi toto: »Kdo má svět rád, toho mají lidé rádi«. Líbilo se mu to, protože to byl i jeho případ. Měli jsme ho rádi — a imponovalo nám, jak šel zvláště v posledních letech neoblomně za správnými věcmi v našem kulturním životě. Právě v tom nám bude málokdo chybět tak citelně jako tento vytrvalý a na duchu do poslední chvíle mladý arbiter morum, apoštol dobrých mravů.

Dr. JAROSLAV MIHULE, CSC.

Zakladající předseda Společnosti Bohuslava Martinů ČHS ve své pracovně (snímek ze dne 30. března 1979)

JAK JSME HO — — — ZNALI . . .

Jak těžko se píše o člověku, všem nám tak důvěrně blízkém, už v minulém čase . . .

Ti starší ještě pamatují jiné pražské adresy jeho bydliště, my mladší jsme za ním chodili do Široké ulice 10, do secesního staropražského činžovního domu.

Bydlel tam naproti světově známému židovskému hřbitovu, kde prý odpočívá nejen onen známý moudrý rabín, ale mnoho, mnoho jiných. Kdož ví — snad byli kdysi uctívání a vážení, možná dokonce i mocní. Dnes už jejich jména zavál čas. V listopadových podvečerech tam fičí vítr a shazuje listí na hroby těchto nám už neznámých; a zjara se starý pražský židovský hřbitov stává místem, kde si láska vemlouvá krásná slova příslibů. Ti mrtví jim možná přejí jen to nejlepší — kdož ví?

A přes ulici, ve výklenkovém okně pracovny dr. Václava Holzknechta, jsme shlíželi na tu pomljející okamžiku a stále se měnící a obnovující rytmus věků. Ale to jen ve chvílích, kdy hostitel odskočil k telefonu (a někdy se těch zazvonění během rozhovorů nahromadilo hned několik).

V posledních týdnech si čtyřiaosmdesátiletý pan profesor při vstávání bral hůl — ano, nejednou se přiznal, že stáří se už hlásí v podobě neduhů a bolesti. Ale jákmihle usedl nad rozložené papíry, hned se odpoutal od světa všedních bolestí a se zaujetím sobě vlastním se ponořil do načrtnutého problému. A co jich bylo!

V případě spisovatelů se předpokládá, že se věnují jen a jen svým dílům, svým knihám. Ale Václav Holzknecht, spisovatel vážený nejen mezi hudební veřejností, ale autor mající respekt i v širokých řadách lékařů, vědců, studentů i prodavačů, řidičů či jiných profesí, se věnoval kromě svých knih také věcem všeobecným. Jeho zájem o zbudování pomníku Bedřicha Smetany v Praze byl stejně úžasný jako jeho snaha, aby podobný památník v Praze měl také Antonín Dvořák. Měli bychom se tím — už vzhledem k Holzknechtově památce! — častěji a kompetentněji zabývat. Vždyť cizinec, ať už Sovět, Japonec, Američan, Angličan či jen třeba sousední Němec, asi těžko pochopí, proč ten «Dvořák» anebo «Dvoržák» není ve svém národě uznáván podle svého výsostného práva . . .

A stejně tak se Václav Holzknecht živě zajímal kupříkladu o opětné pojmenování Lidové školy umění v Poličce jménem toho, kdo k tomu už jednou (a dokonce krásným dopisem!) svolil. Ano, od roku 1988 se už polišská »liduška« opět pyšní jménem slavného rodáka tohoto města, tedy Bohuslava Martinů. Leč, kolik telefonátů, dopisů a osobních návštěv a intervencí k tomu bylo zapotřebí! Kolik lidské energie! A tu náš milý dr. Holzknecht dokázal v takových a podobných případech obětavě ve prospěch dobré věci investovat.

Měli bychom si tedy přát, aby i jeho jedno z posledních přání — tedy odhalení sochy Bohuslava Martinů v Poličce — se v roce stého výročí skladatelova narození stalo skutečností. Vždyť lidskou památku nejlip uctíváme pokračováním v načatém díle zesnulého!

V paměti si evokujeme jeho tvář, v uších nám zaznívá jeho osobitě sonorní hlas, který posluchači poznali hned po prvních slovech. Obdivovali jsme tu jeho nezkratnou vůli žít životem plným a bohatým, ten velký dar ducha, jímž se vyznačoval i ve

věku tak pokročilém. My mnohem mladší jsme si při setkáních s ním o to víc uvědomovali pokračující «nemoc století» zvanou skleróza, zatímco dr. Holzknecht všudy přítomně a bystře reagoval na každé téma, s nímž jsme kdy zapředeni rozhovor.

Vzpomínal stejně živě na doby svých studií konzervatorních, na dobu válečnou, jež mu nejednou patřičně komplikovala život, chtěl-li druhým pomoci. A pak přišla léta poválečného optimismu, který Holzknecht prožíval upřímně, ale bez vnějšího patetizování. Dobře věděl, kde je jeho místo, správně se zařadil mezi pokrokové kulturní pracovníky, ale žil životem velkorysým a nesnažil se zahodit svou lidskou tvář, svou lidskou důstojnost. A takový byl pak i v letech šedesátých, sedmdesátých, osmdesátých...

Jeho vlastní a nekompromisní stanovisko mu někdy přinášelo u lidí malicherných mnohé výmysly, klepy a pomluvy, snad i nevrážlivost. Ale to vše, byť tím vnitřně někdy trpěl, nedával okaté najevo ve chvílích, kdy by jiní bolestivsky zaplakali či zvlčile zaútočili. Václav Holzknecht se obvykle jen zamyslel, pozdvihl pravici v gesto a několika slovy dal jasně najevo, jaké je stanovisko jeho. Nehalasil, neproklámal — ale uměl diskutovat. A diskutoval skutečně rád, našel-li téma jemu blízké a téma závažné. Drobnostmi se odmítal zabývat; ne proto, aby tím získával na popularitě, ale protože si byl vědom, co lidská malichernost svou uštěpačností dokáže vytvořit.

Jeho diář (kdo měl tu možnost do něj nahlédnout) byl zaplněn i v letech jeho krásného kmetství každodenním tepem života. Národní divadlo, schůze, porady, natáčení, besedy, rozhovory — až jsme se podívali, kde se po odbyté osmdesátce dokáže najít tolik vitality v jediném lidském organismu. Byl živoucím dokladem, že s věkem se ještě stárnout nemusí. A on vlastně nikdy nezestárl.

Jakkoliv si rozuměl se svými vrstevníky, stejně tak měl pochopení, cit a takt i pro ty, kteří mu byli třeba o celé půlstoletí větším vzdáleni. A přízně jsme si, že náš milý Holzknecht nám v tom byl zářným příkladem, kdy jsme někdy vlastní neschopnost a trudomyslnost viděli tak obnaženou Holzknechtovým gestem, že nám nebylo nejlíp. Ano, Václav Holzknecht nezestárl, jen léta a desetiletí prožil. A prožil je tak aktivně a tak činnorodě, že brázda jeho činnosti není pomíjitelná.

Snad se i on někdy zadíval na starý pražský židovský hřbitov, na omšelé pomníky z minulých staletí, na tlejší listí minulého léta. Okno z jeho pracovny v Široké ulici vedlo právě tam. Ale

měl při té šíři zájmu a aktivit čas se do toho okna dívat? Nebylo to okno pro něho jen zdrojem slunce, zdrojem životního žáru a energie?

Sedávali jsme spolu v pohodlných lenoškách a vůbec nevadilo, že na stole není uklízeno. Vlastně ta jeho omluva za pracovní nepořádek byla jen formálním gestem; vždyť bylo zřejmé, že tento nelad není výsledkem lenošení, ale ducha plného energie. Byl to nepořádek ryze pracovní — a nebylo snad dne, aby se obsah zaplněného stolu nevyměnil. Rukopis střídal rukopis, kniha knihu. Jen přenosný psací stroj se přesouval z pravého konce stolu na konec levý či naopak. Byl v tom kus napětí: co tu asi vzniká? Ale nahlédnout si člověk nedovoloil. Měli jsme ho rádi, měli jsme proto vůči jeho osobnosti i přirozený (být ovšem nenucený!) respekt.

Těšili jsme se z každého jeho úsměvu, protože to nebyla obvykle jen radost osobní, ale radost z dobře vykonané práce, ze společných zájmů, z díla ve prospěch celku. Ano, uměl se potěšit, když mu vyšla nová kniha či jen krátký příspěvek; ale nikdy to nebyla chlouba před okolím, spíš jakási vnitřní radost z výsledku práce.

Kratičce před smrtí jsem ho jednoho pátečního odpoledne navštívil. Kdo by tehdy tušil, že finále je už na dosah ruky. Tolik plánů, tolik iniciativních myšlenek... »V září se zase musí sejít výbor Společnosti Martinů, protože se přes prázdniny nakupilo tolik nových věcí,« nepřikazoval sice ani zdálka, ale bylo jasné, že to mání zcela vážně. Nebylo možné odporovat — jeho velké koryse pojímaná koncepční práce měla svá pravidla hry, své odůvodnění, logiku.

Žel, už jsme se nesešli. Vlastně ano, ve strašnickém krematoriu, kde jsme za záplavou věnců tušili nehybnou tvář milovaného předseďy. Kolik práce vykonané, ale kolik ještě té, která ho čekala a na níž se těšil! A kolik tvář překvapených, udivených, nevěřících... Je to skutečně tak? Už skutečně nikdy neshlédáme jeho živé gesto, jeho zamýšlení, jeho úsměv? A už nikdy k nám nepromluví?

Se zakládajícím předsedou Společnosti Bohuslava Martinů se rozloučili nejen zástupci výboru SBM, ale i mnozí členové, přestože jini se o zprávě dozvěděli až mnohem později po návratech z dovolených.

Rozloučili jsme se společným věncem České hudební společnosti a jejích jednotlivých sekcí, rozloučili jsme se navíc symbolicky velkou kyticí, v níž dominovaly lípové ratolesti, symbol našeho národa.

Jak také jinak?

Měli jsme ho rádi, vážili jsme si ho, obdivovali jsme jeho neutuchající zájem o vše, respektovali jsme ho jako představitele Společnosti Bohuslava Martinů.

Tak jsme ho znali...

— — — a v paměti se vybavuje ono srpnové odpoledne, kdy jsem ho jako poslední ze členů SBM navštívil. Bylo toho hodně k povídání, ale pochopitelně nechyběla ani naše láska společná: Bohuslav Martinů... Jak také jinak?!

Dr. TOMAŠ HEJZLAR

Předseda Nadace Bohuslava Martinů při Českém hudebním fondu, hudební skladatel, klavírní virtuos a pedagog národní umělec prof. Josef Palenčík v rozhovoru s dr. Václavem Holzknechtem

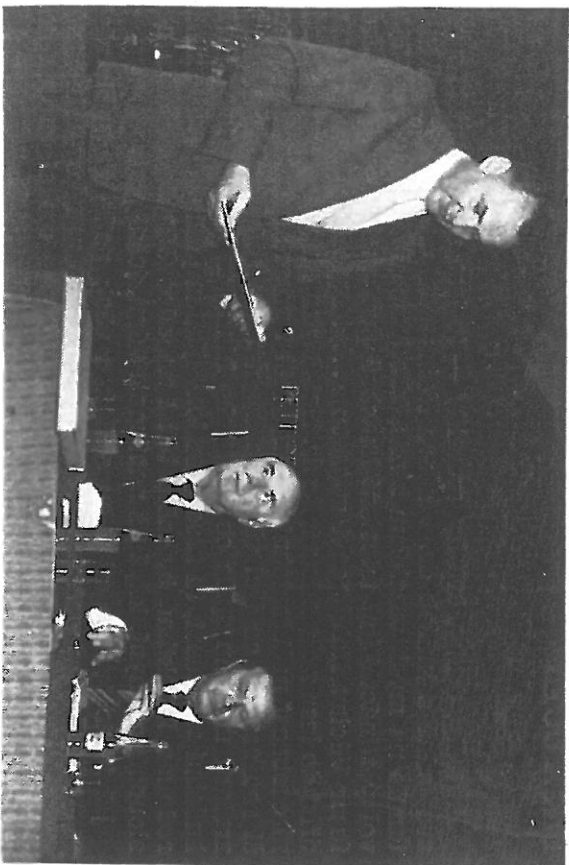
DÍK A ÚCTA

Portréty, úvahy, kritiky, morality — to jsou slova použitá v názvu jedné z knížek dr. Václava Holzknechta. Slova, která také tanula na mysli mnohému z nás, kdo jsme sledovali v roce 1988 volný třináctidílný televizní hudebně publicistický cyklus »Profesor Václav Holzknecht vypravuje...«. Bylo by přece nošením dříví do lesa zdůrazňovat, že dr. Holzknecht, který vyrostl v přední osobnost naší hudební kultury, měl i po své osmdesátce v naší současnosti co říci všem generacím. Ba právě z odstupu své zralosti měl tím spíše co říci jeho hlasu, tu zastupujícímu naši hudební veřejnost, tu zase promlouvajícímu jakoby k celému národnímu kolektivu, by mělo být i na odpovědných místech nasloucháno i nyní, když již není mezi námi, ještě více.

Již to je jednou zdařilou stránkou věci; podařila se tu však samozřejmě i druhá výborná věc: zachytit neopakovatelný projev vyhraněné osobnosti, lahůdku řečnického umění, projev, dávající tušit v promyšlených úvahách, přednášených ovšem — jinak — spatra, šříti myšlenkového záběru a zájmů, zkušenosti i imponující rozhled, projev, který bude cenným dokumentem příštím generacím. Neboť ne jen výkonní umělci, ale též výjimeční umělci slova si zaslouží, aby jejich umění a odkaz byly zachyceny nejmodernějšími technikami.

Klavírista, někdejší ředitel konzervatoře a dramaturg opery Národního divadla, hudební kritik a spisovatel, byl dlouholetým a úspěšným popularizátorem hudby. Neformální hovor o umění pro jeho všeobecnou popularizaci je podle Holzknechtova názoru nezastupitelný a nutný stále znovu a znovu. Tento obdivuhodný entuziasmus, zapálení pro věc a vpravdě angažovanost pro ušlechtilou myšlenku vlastního poslání vedly nezaměnitelně každému jeho projevu. Přesvědčil jimi i na televizní obrazovce.

Tématy, která byla pro vemlouvavá večerní posezení vybírána, samozřejmě profesor Holzknecht zasvěcenější diváky nepřekvapil. Bylo v nich vše to, co prožil, čeho byl svědkem, co zejména v poválečných desetiletích spolutvořil, nebo to, o čem již víckrát psal a hovořil. Uplatnění tak došla oblíbená tematika z minulosti české hudby — opakovaná zamýšlení nad odkazem a životem Bedřicha Smetany, nad dílem Antonína Dvořáka a nad uměním a osudem Emu Destinnové, shrnutí historie a významu pražské konzervatoře a dirigentských ér opery Národního divadla — ale také profil slavného Českého kvarteta, vzpomínky na Jaroslava Ježka a jeho působení v Osvobozeném divadle, přiblížení avantgardní hudební skupiny Mánesa, v níž Holzknecht ve třicá-

Zleva: doc. dr. Jaroslav Mihule, CSc., prof. dr. Václav Holzknecht a národní umělec prof. Josef Palenčák

tých letech coby výkonný umělec působil, i myšlenek provázejících tradice mezinárodního hudebního festivalu Pražské jaro.

Nejoriginálnější promluvou do naší současnosti zůstávají asi »Pražské pomníky«. Jak říkal, »pomníky významných osobností jednak vyjadřují úctu národa k určitému zjevu, jednak ve svém souhrnu reprezentují jeho duchovní kulturu zejména před cizinou. Je pak s podivem, že osobnost základem významu, jako je Smetana, se dočkala v Praze pomníku až sto let po skladatelově smrti; je zarážející, že Dvořákův pomník postádnáme dosud. Praha na první pohled nebudí ani dojem mozarovského města. Měla by k tomu přitom plně právo, ale vzdala se ho.« A tak dále. Prostě — vyplatilo by se zvažovat, jestli svým velikánům nezůstáváme ještě leccos dlužni. Vyhraněnost názoru i neodolatelnost podání tu byly modelem, příkladem hodným následování. A doprovodný obraz oprávněné kritické ostří jen umocnil...

Vznik tak velkého televizního projektu vedla poctivá snaha dát ústy pana profesora prostor kvalitní hudební publicistice a využít jeho v dobrém slova smyslu popularity k putavé koncipovanému, široce výchovně vzdělávacímu cyklu.

Častokrát to byl právě dr. Václav Holzknecht, kdo se ozýval v první řadě umělců a kulturních pracovníků bijících na poplach nad perspektivami estetické výchovy u nás. Tentokrát o ní přímou nemluvil, ale z pozic svého moudrého nadhledu tu po třinácti — bohužel posledních — nedělních večerů každým cenným slovem přispíval k poznání mnoha skutečností a hodnot, k uvědomování souvislostí a oživení či probuzení zájmu o kulturu, umění a národní historii. Snad tedy zprostředkované i k probuzení estetického citu.

Za neúnavnost, se kterou tak po celý život činil, mu buďž vzdán dík a dícta — a jednou snad vedle tohoto televizního postaven ještě i pomník opravdový.

Dr. PETR VEBER

SLAVNOSTNÍ POJMENOVÁNÍ IŠU V POLIČCE

S označením HUDEBNÍ ŠKOLA BOHUSLAVA MARTINŮ vyjádřil kdysi svůj souhlas i samotný skladatel. Této instituci Bohuslav Martinů věnoval i své poslední dílko — jednořádkovou zdravici žáků HŠBM na slova Marie Pražanové.

Po celostátním přejmenování těchto škol došlo k situaci, kdy politická Lidová škola umění již své čestné označení nezískala. Tento stav, který byl terčem oprávněné kritiky politické veřejnosti, trval po více než dvě desetiletí. Teprve v polovině roku 1988 bylo politické IŠU pojmenování po místním slavném rodákovi uděleno. Nemalý podíl na tom měla Společnost Bohuslava Martinů, zejména však její předseda prof. dr. Václav Holzknecht, který neúnavně v této záležitosti jednal a korespondoval s orgány ústředními, krajskými, okresními i městskými.

Díky Holzknechtově mnohaletému úsilí a neúnavné plí se tento záměr podařilo uskutečnit. Stalo se tak 16. června 1988, ne celé dva měsíce před neočekávaným skonem člověka, který pro toto pojmenování vykonal největší a nezapomenutelný díl věškeré aktivity.

Snímek ze slavnostního odhalení nové desky na Lidové škole umění Bohuslava Martinů v Poličce

Společenský význam označení politické LŠU jménem slavného politického rodáka Bohuslava Martinů je nesporný. O tom svědčí skutečnost, že tomuto aktu byli přítomni zástupci mnoha kompetentních orgánů a institucí.

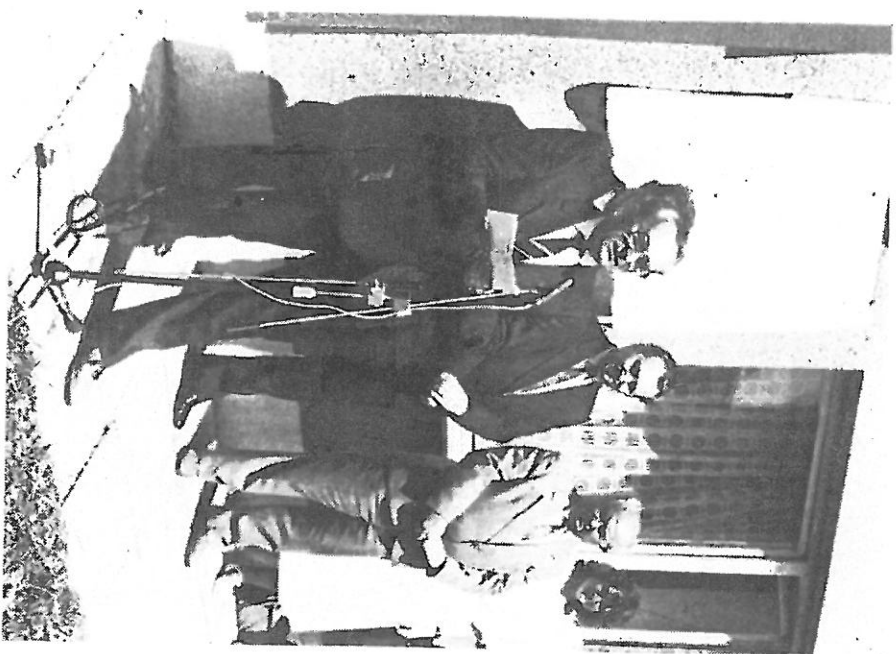
Ministerstvo kultury České socialistické republiky zastupoval dosavadní vedoucí jeho hudebního oddělení Cyril Polách, ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČSR vedoucí jeho odboru Miroslav Mach.

Mezi oficiálními hosty byl ředitel Českého hudebního fondu v Praze Vladimír Ševčík, krajský výbor Komunistické strany Československa v Hradci Králové zastupovala vedoucí oddělení KV KSČ Marta Horníková, za Okresní výbor KSČ ve Svitavách se aktu zúčastnil jeho tajemník Jaroslav Drozdek.

Slavnost se uskutečnila před budovou školy, na níž byla odhalena deska s novým označením. Příjemnou atmosféru vytvářelo vystoupení žákovského dechového orchestru. Večer se pak v politickém Tylově divadle uskutečnil koncert učitelů LŠU a vybraných bývalých žáků školy. Skladatelův 5. smyčcový kvartet pohostinsky předneslo Kvarteto B. Martinů z Prahy.

Základní dechový orchestr Lidové školy Bohuslava Martinů v Poličce přispěl svým programem k radostné atmosféře pojnáňování školy Mistrovým jménem

Ze slavnostních projevů, proslovených během pojmennosti politické Lidové školy umění jménem B. Martíňá

Oslavy pojmenování politické LŠU probíhaly v krásné a radostné atmosféře, za níž patří dík nejen pořadatelům, ale především iniciativnímu zakládajícímu předsedovi SBM ČHS dr. Václavu Holzknechtovi, bez jehož vytrvalosti by zřejmě ke jmenování došlo až mnohem později. Pokud ovšem vůbec...

(the)

LÁSKY OPRAVDU PODIVNĚ ?

Narodil se 12. března 1915 v Praze na Malé Straně, v Thunovské ulici číslo 25. Po meči i po přeslici by měl být spíše malířem, ale soudičkám se zachtělo jinak. A tak se ze syna slavného a světově uznávaného malíře Alfonse Muchy nakonec stal redaktor, během druhé světové války válečný zpravodaj rozhlasového vysílání, překladatel, ale především — spisovatel.

Jiří Mucha, o němž je právě řeč, patří k autorům, kteří svého čtenáře neoslovují často. Ale pokud se psát rozhodne (a jeho dílo najde vydavatele), pak je Muchovo oslovení tak mocné, že se stává i bestsellerem. Jedním z dokladů je i jeho poslední kniha, kterou v roce 1988 vydalo nakladatelství MLADÁ FRONTA a čtenáři z řad naší Společnosti ji už nepochybně mají ve svých knihovnách. Muchovy PODIVNĚ LÁSKY jsou totiž knihou, která hned po svém vydání vzbudila velký čtenářský zájem. Až na drobné výjimky, vyčítající autorovi přílišnou konkrétnost popisovaného námětu, pozitivní. Ale i ty méně kladné ohlasy svědčí o tom, že se jednalo bezesporu o neobvyklý ediční počín. A snad i Čin (s tím velkým Č!).

O Muchově knize Podivné lásky na přebalu knihy čteme:

Ústřední postavou nové knihy Jiřího Muchy je předčasně zesnulá skladatelka a dirigentka Vítězslava Kaprálová (1915-1940), také Bohuslav Martíňá a přirozeně rovněž sám autor a další mladá intelektuálové, zdržující se před vypuknutím druhé světové války v Paříži.

Na pozadí reálných láskových vztahů sledujeme dramaticky rostoucí napětí doby, kdy každý z nich aktivně hledal vlastní stanovisko k právě probíhajícímu údlostem a snažil se je vyjádřit činem — soustavnou prací, uměleckým dílem.

Dokumentární materiál, který se autorovi podařilo uchovat a soustředit, má mimořádnou hodnotu umělecko-historickou (některá fakta, úryvky z korespondence, deníků apod. jsou zde publikována vůbec poprvé), nejde však vůbec jen o jeden konkrétní, tragický umělecký osud. Myšlenková extenze textu je daleko širší a hlubší, esteticky přesahuje — samo o sobě jedinečně — svědectví.»

Knihla Podivné lásky je věnována především Vítězslavě Kaprálové. Ale už od 14. stránky nás po víc než čtyři stovky příštích tiskových stran jméno Bohuslava Martíňá pravidelně provází. A nejen jeho. Jiří Mucha samozřejmě neopomíná okruh jemu nejbližších včetně paní Charlotty Martíňá, Jana Zrzavého, Stanislava Nováka, Rudolfa Firkušného, Miloše Satriánka a četných jiných. Co jméno, to pro znalce díla Martíňá známý pojem.

Zatímco literární dílo samotné na pozadí biografie nadané mladé skladatelky líčí její osudy v těch letech, můžeme někdy v Muchově poslední knižní práci najít cenný dokumentární materiál, který jsme až dosud postrádali. Což vlastně platí i o biografii Martinů. Přiznejme si, že leccos (a vůbec ne pouze tzv. »pikantní«) jsme jen tušili, ale nemohli prokázat, a to i o životě Bohuslava Martinů.

Názory, jak už bylo řečeno, mohou být různé. Konečně, žádná hodnotná kniha nebyla ani v historii vždy jednoznačně přijata, což platí třeba i o takových velikánech jako byli Karel Čapek či v jiné oblasti Jaroslav Seifert. Ale už samotný fakt, že pozornost byla vzbuzena a zjišťuje vědomí i odpůrců, je potěšující. Každé hodnotné dílo — je-li totiž opravdu hodnotné! — opravdu budí úctu i nevoli. Berme to jako neméně faktum...

Přesto si připomeňme úryvky aspoň ze dvou recenzí, které knižní novinku Jiřího Muchy Podivné lásky připomněly velmi pozitivně. Například v týdeníku ÚV SPB »Hlas revoluce« čteme:

»...Název *Podivné lásky* by mohl slibovat milostný románový příběh. Mucha však vychází z dobových realit a ze skutečných životních příběhů, odehrávajících se v především druhé světové války a v jejím příběhu.

Nepatřičky, s novinářskou zkratkovitostí i romanopiseckou fabulativností zde odhaluje životní osudy naši tehdejší kulturní elity na příbězích Kaprálové, Martinů i vlastního života (dodáme jen, že Jiří Mucha se s V. Kaprálovou nedlouho před její předčasnou smrtí oženil). Najdeme zde jména známá z významného světa (malíři Zrzavý, Hoffmeister, Pelc, Kundera, Diviš aj.), hudebního (Martinů, V. Novák, Páleníček, Růkušný, Talich a mnoho jiných), z literární sféry (bratři Čapkové, Clementis, Kisch, Hostoucký atd.), ale i jiných oblastí tehdejšího společenského života. Protože se velká část knihy odehrává ve Francii, zejména uprostřed rušného života pařížské bohémy, nechybějí samozřejmě ani odkazy na osobnosti typu Louise Aragona, Pabla Picasso, Jeana Cocteaua, Arthura Honeggera a jiných.

Díky spisovatelské erudici zde však čtenář nachází mnohem víc, než jen pouhé reportážní popisy osob, událostí, vztahů. Jiří Mucha odhaluje psychologičtí osobnosti i psychologičtí doby nejen jako bystrý pozorovatel, ale jako aktivní účastník tohoto dnešního. Vychází z dopisů a jiných dokladů, ale rámcuje je hodnotným a funkčním komentářem.

Knihka není jen tradičním šablonovitým poukazováním na události předmnichovské, mnichovské a léta válečná — jde mnohem dál, i když formou literárně působivou. Fakta oné doby jsou tu podřizena celkové výstavbě knihy, která může být stejně dobře

řazena mezi tzv. literaturu faktu i mezi jiné literární typy.

Muchova dílce je jasná, snad až někdy tvrdá, čímž dosahuje zvláštního čtenářského efektu... «

Tolik z recenze Muchovy knihy, uveřejněné v deníku Hlas revoluce č. 19 z roku 1988 (14. května 1988).

Také na stránkách obsahově odlišného časopisu Estetická výchova, což je měsíčník pro hudební, výtvarnou a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní, najdeme o Muchově nedávné knižní novince obsáhlou zmínku, z níž vyjímáme alespoň část:

»... Je to kniha umělecky vysoce cenná, i když čtenářsky poněkud náročnější, takže ne každý čtenář se pro ni nadchne — to se už konečně projevilo v prvních reakcích po jejím vydání. Je zajímavé sledovat literární techniky Jiřího Muchy, kde se na ploše románového příběhu setkáváme kromě uměleckého slova i s prvky reportáže, dokumentu atp.

Poutavé řízení doby přibližně před pilsroletem není jen sentimentálním návratem do minulosti; je to objevené hledání souvislosti společenských, uměleckých, lidských — i politických. Přiznejme však, že aspekt politicko-sociální tu má své osobité kouzlo, neboť není mentorující, ale vládně komentující, nepřikrašluje dogmatickými frázelemi syrovosti reality.

Příběhy životních běhenců z Československa v předválečné a válečné Francii nejsou ani glorifikovány, ani degradovány — jsou řízeny mistrskou zkratkou, uměleckou nadsázkou, literárně na vysoké úrovni.

Vhodně využití tu nalazne nejen učitel hudební výchovy, ale i pedagog vyučující dějepis či češtinář (záměrně tedy opět odkazujeme na využití mezipředmětových vztahů!). Je však třeba si uvědomit, že tato práce, čerpající z životní reality oné doby, není literární fikcí; proto — má-li splnit své poslání a funkci — by tato kniha měla být žákům základních škol zprostředkována prostřednictvím vhodné využitých pasáží (spojených případně s hudebními ukázkami z tvorby Martinů, eventuálně Kaprálové a jiných), u středoškolařů literární besedou o knize, při níž by byl čtenář nejen motivován, ale měl by dostat i přiměřené poučení.

Co tedy z předchozího vyplývá? Navzdory některým skarohlidům, kteří na knihu hledí snad až příliš puritánsky a ortodoxně, je to kniha mládeži přístupná, jestliže s ní pedagog bude rozumně pracovat a doporučí ji mentálně zralější části populace. V tom je právě těžiště knihy: umět ji číst, nalézt v ní to, co nemůže poskytnout hodina hudební výchovy, českého jazyka, ale

ani dějepisu či občanské výchovy. A to už svědčí o přednostech tohoto skvělého Muchova knižního díla z produkce Mladé fronty...»

Tento druhý citát pochází z recenzní rubriky, otištěné v časopise *Estetická výchova* č. 4/88 (prosinec 1988).

Tiskových ohlasů bylo pochopitelně víc. Ale nejdůležitější je, že kniha spisovatele Jiřího Muchy nastavila zrcadlo nejen době, v níž se odehrává, ale i hlubším morálním lidského života. A jestliže se čtenář v tomto zrcadle (ať už v jakémkoliv směru a smyslu) zhlédne, pak takové dílo má své místo v domácí knihovničce, abychom se k němu mohli vrátet i ve chvílích, kdy tuto potřebu v souvislosti s vnějšími pohytkami cítíme.

Můžeme se tedy závěrem ptát: jsou Muchovy lásky opravdu podivné? Odpověď si jistě najde ten čtenář, který s dílem nalezne strunu ztotožnění...

Dr. TOMAŠ HEJZLAR

Z myšlenek spisovatele Jiřího Muchy

ČLOVĚK SE TĚŠIT MŮŽE, NE ?

S tímto krédem prochází životními událostmi spisovatel Jiří Mucha už téměř tři čtvrtiny století — 12. března příštího roku by měl oslavit pětasedmdesátiny. Jenže na svůj věk je až příliš čilý; a tak vidina brzkého shledání s ním, aby rozhovor měl patrný punc původnosti, se dlouho rozplývala v nedohlednu. Jiří Mucha odolává času prací a životními zájmy. A asi nemá moc rád — být to zní vzhledem k jeho životní dráze poněkud paradoxně — rozhovory...

● Jste spisovatel... jak byste vlastně tuto profesi charakterizoval?

● Spisovatel, to je něco jako válečný zpravodaj, píšící přímo v operačním pásmu. Musí tam vytrvat za každou cenu, protože zpravodaj, který by psal svá hlášení tisíc kilometrů od bojiště, nikoho nezajímá.

Spisovatel Jiří Mucha v době, v níž se odehrává děj knihy Podivné lásky (1939)

● Takže Vy se cítíte být jakýmsi »válečným zpravodajem« ?

● Tím jsem během druhé světové války doopravdy byl, a z různých bojišť. To je už hodně dávno, že? Ale já jsem i potom životem procházel v jeho nejdůležitější podobě, abych o něm měl právo psát, a nevolil jsem žádné snadné východisko. Byl bych ho tím automaticky ztratil. Jistě, je k tomu zapotřebí hodně trpělivosti. Možná i zvědavosti. Je to stejné jako při četbě dobré knihy, člověk chce stále vědět, co bude dál. A zdá-li přijde také konečně nějaké to uspokojení — řekněme kostka cukru po tolika zklamáních. Ona přijít vůbec nemusí, ale těšit se člověk může, ne?

- Ale jistě jste přesto všechno optimista?
- Jestiže mi někdo vytýká skepticismus, neumí prostě číst. Anebo mi tím chce dát špatnou známku. Je přirozené, že jásavým optimistou by mohl být pouze hlupák, který neví, co se kolem něj děje. Život je totiž nesentimentální ke každému. Někdo to nenesení a zatrpkně, někdo si dovede najít, co mu pomůže žít, a je za každý den života vděčný. Můj skepticismus, pokud je jáký, se projevuje v normální lidské neochotě věřit kde čemu, ale spoléhat v prvé řadě na vlastní poznání. Najít cestu životem není lehké — každý se musí učit od začátku. Pochybovat a rozemnávat správné od nesprávného je jedním z principů, který nám odedávna pomáhal v těch krutých, kterým říkáme vývoj.
- Ten Váš vývoj měl něco mimořádného?
- Život většíny lidí je mimořádný, protože je ojedinelý. Kdyby se někdo pokusil kopírovat podle šablony jiného, asi by to stejně nevyšlo. Já jsem se narodil v rodině kumštýřské. Otec malíř, matka malířka, později navíc literárně činná, strýc Friedberg-Mirohorský byl dokonce žákem Mánesovým. Zdálo by se tedy, že syn půjde podobnými cestami. Ale já jsem po reálném gymnáziu začal studovat kromě filozofické fakulty také fakultu lékařskou. Nakonec jsem však vždycky zůstal věrný svobodnému povolání — jsem spisovatel.
- Kdy jste začal psát?
- To mi bylo třináct let. Někdy v létě roku 1928 Národní politika pod čarou uveřejnila mou první povídku — reportáž pod titulem Bouře. Pak jsem pod pseudonymem Klacek publikoval v časopise Tram. A pod stejným pseudonymem vyšla v jindřichohradecké Landfrasově tiskárně roku 1932 knížka nazvaná Za mořem.
- To byla literární filice?
- Ne, už jako pětiletý jsem poznal Francii a tehdy jsem se skutečně dostal také za moře, tedy do Ameriky.
- Soudě podle Vašich knih, asi to nebyla Vaše poslední cesta za tajemstvím dále...
- Jako osmiletý jsem navštívil Francii, Německo a Itálii a od čtrnácti let různé evropské země. Po roce 1938 jsem se dostal do Francie, Anglie, Itálie a Belgie a za války jsem projel celou severní Afrikou, Středním Východem, byl jsem v Iránu, Indii, v Číně i v Barmě...
- Cestování patří k Vaším láskám?
- Přirozené to všechno mělo přímý vliv na mou literaturu, vzdát děj některých mých knih se odehrává v různých zemích. Nejméně tři knihy jsou sestaveny z deníkového materiálu; je to Oheň proti ohni, Černý a bílý New York a v Melantrichu také nedávno vydaná Lloydova hlava.

- To je kniha téměř »nabitá« hledáním smyslu života, životní moudrosti, působí dojmem jakési mozaiky...
- Nevím, jestli jsem při psaní těchto knihy čekal, že naleznu pravdu o životě. Spíš je to jeho složitý obraz, ze kterého si pak každý může učinit závěry po svém. Vlastně všichni stále zaznamenáváme, co jsme viděli, co se nám přihodilo. Z toho si pak vytváříme svůj postoj, své budoucí jednání. V tomto případě, jako ostatně i mnohokrát předtím — jsem všechno, co jsem prožíval, také zaznamenával. Je to už taková moje profesionální deformace. Takže Lloydova hlava je sestavena ze skutečných deníkových záznamů. Když jsem však zaslechl domněnku, že je to všechno šikovně vymyšleno, byla to pro mne rána. Celé by se to pak posunulo někam do oblasti pohádek.
- Na podobném principu jste zřejmě tvořil i svou další knihu, která vyšla v nakladatelství Mladá fronta. Jmenuje se Podivné lásky, ale předtím se prý uvažovalo o jiných názvech; je to pravda?
- Za těmi změnami názvu se neskrývá nic. Nakladatelství nejdřív navrhlo pracovní název Vojenská symfonie, já jsem pak doporučil titul Na prahu tmy. To se však zdálo být příliš chmurné, a tak si vybrali titul jedné mé povídky ze souboru Problémy nadporučíka Knapa. Vzpouzel jsem se sice, ale moc platné mi to nebylo...
- Ale vystihuje podstatu knihy...
- Pravda, jde skutečně o podivné lásky.
- Byla tato tematika, tedy životní láska, ústředním motivem od samého začátku Vaší tvorby?
- Původně to měla být biografie Vítězslavy Kaprálové, ale sotva jsem začal pracovat, objevil se jako druhá hlavní postava Bohuslav Martinů a nakonec, nevyhnutelně, i já. Prožil jsem s Kaprálovou celý její poslední rok a půl druhého měsíce před její smrtí jsem si ji vzal za manželku. Ale přirozeně jsem respektoval nejen určitě zásady literární tvorby, takže jsem vytvářel bilanci nejen toho jednoho roku, ale i celého svého předchozího období. Takže se z toho stalo něco jako autobiografická biografie v románové formě. Děj — válka, milostný trojúhelník, smrt — je tak dramatický, že by působil stejně, i kdyby šlo o vymyšlené osoby.
- Pokud si uvědomuji, není to první kniha, v níž popisujete vlastní prožitky, at příjemné či nepřijemné jako Studenté slunce...
- Uprímně řečeno, mně tento druh literatury vyhovuje nejvíc. On vlastně každý autor stejně čerpá ze svého života, ze svých dojmů, tak proč se schovávat za smyšlenou postavu? Pře-li někdo o věcech, které nezážil, je to pohádkář. Sice pobaví, ale žádnému to moc nepřidá. Mně tolik o pobavení nejde, i když je pro

čtenáře nezbytné. Snažím se totiž především zachytit to, co se děje a jak myslí i jedná člověk stržený proudem daných událostí. Myslím, že to knize dodává třetí rozměr — stává se pravdivou kronikou své doby.

● To slovo »kronika« je velmi příznačné. Nechtíte jen osudy vymezeného okruhu hlavních aktérů, ale přibližujete dnešnímu čtenáři atmosféru té doby, její vnitřní život, někdy až onu odvrácenou tvář, kterou nemůže přiblížit sebelepší literatura faktu. Zřejmě jste se tedy setkával s řadou zajímavých lidí, kteří v té době žili, tvořili, kteří tu dobu spoluvytvářeli...

● O mnohých v knize o Vítězslavě Kaprálové píšu, vždýť v rejstříku osob najdete kromě hudebníků také výjavné umělce, spisovatele, básníky, politiky...

● A o kterých nepíšete v této knize?

● Asi těžko si na všechny vzpomenu. Pokud jde o seznámení se s různými zajímavými osobnostmi, to se dá těžko vyčíslit. Ale zkusím to... Z hudebníků to byli také skladatelé Aram Chačaturján, Sergej Prokofjev, Dmitrij Šostakovič, rád vzpomínám na houslisty Jehudi Menuhina, Davida Oistracha, samozřejmě to byli i mnozí dirigenti. Třeba: Otto Klemperer, Jevgenij Mravinskij, Bruno Walter... Ale záleží na tom snad tolik? Na mou duši o to nejde. Jmenoval jsem jenom ty, s nimiž jsem se opravdu přátelil anebo mě navštívili víc než jednou.

● Využil jste svých jazykových znalostí také k činnosti překladatelské?

● Ta vlastně v mém životě nad vlastní spisovatelskou drahou v některých obdobích dokonce převažovala. Nejprve to byli Majerovi Nazí a mrtví. Pak, před třiceti roky, vyšla v Klubu čtenářů také kniha spisovatele Kingsleye Amise Štastný Jim, pro edici Světová četba jsem zase přeložil Lewisovu knihu Muž, který znal prezidenta. A pak to byla také řada divadelních her. Nechyběli ani takoví autoři, jako John Osborne, Arthur Miller, Samuel Beckett, Georges Feydeau, Petr Ustinov — ale to by byl zase unavující seznam jmen.

● Takže literatura je vlastně Váš uzavřený svět?

● Ne, uzavřený určitě ne. Nikdy jsem nebyl stranou vnějšího dění. Souvisí to s mým pohledem na roli spisovatele. Někdy se sám sebe plám, proč — kupříkladu — mám přes všechny strasti

Tiří Mucha (1985) ▶

život tolik rád a proč mám pocit, že to chci sdělit druhým. Asi je to prastará funkce literatury — pomáhat rozumět světu, ve kterém žijeme. Tedy vysvětlit ho sám sobě a tím i druhým. Ale- spoň trochu.

● V Podivných láskách i v jiných Vašich dílech se Vám to výborně podařilo — díky za to!

● Ale za to by se nemělo přece děkovat, to by měl být vrchol snažení každého spisovatele. A možná nejen spisovatelů...

● Myslím, že celoživotní dílo Bohuslava Martinů má stejné cíle...

● Jen kdyby ty základní cíle humanismu chápalo víc lidí, než je tomu dosud. Optimista naivně věří, že vývoj k lepšímu je něco daného shora a že k němu dojde z vyšší moci, i když sám ničím nepomůže. To u mne ovšem nikdo nenajde. Víím, co ty krůčky stojí slz, životů a beznaděje... Ale jak žít bez víry, že všechna ta snaha má smysl? A proto také píšu. Jak jsem už řekl: nějaká to uspokojení, ta kostka cukru po tolika zklamáních třeba ani přijít nemusí. Ale těšit se člověk může, ne?

Rozhovor připravil dr. Tomáš Hejzlar

EXTÁZE TVŮRČÍ SMYSLNOSTI

(*Tiří Mucha: Podivné lásky*)

Ani na okamžik si nemusíme namalovat, že hodnotitelé české literatury, kteří se blahosklonně a na požádání ujmají chudokrevných spisů, údajně vědomě opouštějících vyzkoušenou cestu tradičního psychologismu, budou ochozí rozpomnout se na existenci díla Jiřího Muchy a na jeho význam v naší próze. Nezaregistrovali by ani tak nedůležitý fakt, že nyní tomuto tvůrci vyšly krátce po sobě dvě nanejvýš pozoruhodné knihy — reflexivní cestopis LLOYDOVA HLAVA A BRZY NATO AUTOBIOGRAFICKÝ DOKUMENT PODIVNÉ LÁSKY (Mladá fronta). Leč co dělat a co naplat — i takové hluboké a kulturně podnětné knihy u nás vycházejí a žijí svým uměleckým životem.

Kvůli nedostatku místa se však také raději budeme tvářit, jako by Mucha už dřív nenapsal řadu krásných knížek — a soustředíme se na jeho sugestivní výpověď o podivném roce mezi

járem 1939 a jarem 1940, jež spisovatel prožil převážně ve Francii. Tehdejší čas se mu doslova stal spektrem dějin lidských a dějin soukromých. Vlast byla okupována, autorův otec, slavný malíř Alfons Mucha, zakrátko podlehl chorobě, budoucnost se otevírala nejistotám a jisté v ní byly jen ty nejpochmurnější předzvěsti a až do kosmíh dění prosakující fakt michovské zrady, který tolik traumatizoval mladou českou inteligenci. Přitom to byla doba velké lásky, citu stejně mladicky spontánního jako osudového. Na tom samozřejmě nebylo nic zvláštního, soudí dnes prozaik s pousmáním, že ve chvílích citového ohrožení k sobě fatálně přilnuli dva mladí lidé. Jenže historie přidělila této nepadlé vášni velmi brutální kulisy a hůlku vskutku kratičkou. Muchova studentská či emigrační láska, hudební skladatelka a dirigentka Vítězslava Kaprálová (1915—1940) umřela pár týdnů

Zleva: spisovatel Tiří Mucha, autor nezávazně vydané knihy *Podivné lásky*, Bohuslav Martinů, klavírista Rudolf Firkušný a skladatelův přítel a propagátor Karel Šebánek v Paříži roku 1938

po jejich improvizovaném válečném sňatku na nevyléčitelnou milátní tuberkulózu. Vítka Muchová dodýčala ve dnech, kdy se Guderianovy tanky valily Francií a v Paříži defilovaly elitní jednotky SS po Champs Elysées...

Pro Muchův obraz této shakespearovské tragédie (vyprávěné střídáním, civilním tónem) není vřbec podstatné, zda Kaprálová skutečně byla velkou umělkyní či nikoli. Během svého pařížského exilu se však stala průsečíkem lásky pozemské k »zlatému Jirčátkovi« a lásky nebeské: tou Vítka ve Francii zaplavoval slavný Bohuslav Martinů, který věřil v její hvězdu a v nadpozemské spojení dvou hudebních umělců. Láska těchto dvou tvůrčích lidí měla přetrvat — nehledě na Vítčina milostná dobrodružství — za války i po ní, v Americe i doma. Jak mi bylo krásné, dokud jsem neznal její dopisy — přiznává Mucha; i když si možná někdy připouštěl, že »žil s cizinkou«, vztah Kaprálové a Martinů byl něčím, na co snad ani nemohl žárlit. Věděl totiž, že umění a láska jsou dobrá dvojice.

Románový dokument Podivné lásky je knihou relativně dvojnásobnou. Je to znamenitá mozaika opomíjených osudů české enklávy v Paříži po Mnichovu 1938; žili tam přece Martinů, Šíma, Hoffmeister — a zejména ti mladší si tolik přáli užít »života před popravou« plnými douškami. Do tohoto historicko-psychologického pozadí zasadil Mucha portrét své jednorocní podivné lásky i její existenciální, náčasovou dimenzi, jež se ovšem zrodila v moudrém stáří, nikoli v počtech nezralého exulanta. Svou Vítku líčí jako bytost, která byla pro Martinů »duší jeho duše«. Zároveň však zosobňovala instinktivní předválečnou vzpouru smyslu, lbovala si v »citových přesunech« a dokázala být zcela upřímně věrná několika osobám současně. Svou tvořivou sílu prý čerpala ze smyslnosti nemravného dítěte, tvrdí Mucha a vykládá tuto vlastnost jako jedinou, která v době »podivné války« představovala opravdovou človecí jistotu. S tím můžeme samozřejmě polemizovat, ale tak se to v letech mezi vydáním Sartrova Hnusu a Camusova Moru mohlo bezpochyby jevit — zvláště když třeba Vítce její brněnský milenec po 15. březnu 1939 s pýchou psal — v odpovědi na její listovní stesky o roztoženém těle — že »v klidu a báni boží očekává německý blahobyť dělnické třídy...«

Veškerý autorův materiál, soukromé deníky i osobní diáře však nakonec ukazují, že na láskách Vítězslavy Kaprálové nebylo nic divného: lásky už bývali takové, jsou-li vskutku láskami. Podivné jsou nevyhnutelné peripetie, do nichž se zahánějí dějinné závratě a krkolomné individuální protiklady. To ony ubírají láskám života a číní z nich tragické zásahy. Celá milostná historie má posléze úplně jiný epitař, než by se na první pohled zdálo. Hrdinčinu bezděčnou výtku »hanba mít vojáka bez výstřelů« od-

čínil Jiří Mucha svými osudy za druhé světové války i osobním podílem na zápasu s fašismem jako pravý muž, zatímco někteří jeho čačtí vrstevníci pilně sklízeli protektorátní literární vavříny a přičinlivě počestvovali slágr wehrmachtu o Lili Marlen....

VLADIMÍR NOVOTNÝ

(Zemědělské noviny 6. 8. 1989)

WOLFGANG SAWALLISCH A ČESKÁ HUDBA

Jedním ze stálých hostů pražských koncertních síní a z nejoblíbenějších hostujících zahraničních umělců za dirigentským pultem České filharmonie je mnichovský rodák a dnešní tamější operní šéf Wolfgang Sawallisch. Během několika uplynulých sezón jsme měli příležitost zažít v Praze několik jeho vystoupení zejména s českým repertoárem, který provedl s pozoruhodnou výrazovou hloubkou a s mimořádným vctěním do ducha české hudby. Dvořákovo Requiem a Stabat mater, Smetanova Má vlast, Polní mše B. Martinů, Janáčkova Glagolská mše a další stěžejní díla české hudby ožívají pod jeho taktovkou s velkou výrazovou silou a výmluvností. Některé z těchto děl máme zachyceny i formou supraphonské studiové nahrávky (spolu s Mozartovými posledními symfoniemi a dalšími díly).

V září 1987 hostoval W. Sawallisch u České filharmonie s výlučně symfonickým programem a Schubertovou Symfonií č. 7 Cdur »Velkou«. Vzhledem k dirigentovým částým návštěvám Prahy a jeho repertoárovým zálibám se tento rozhovor soustředil na českou hudbu:

»K české hudbě mne jako mladého dirigenta přivedla první spolupráce s gramofonovým světem; londýnská EMI (His Master's Voice) mi v roce 1953 nabídla první desku produkovanou Walterem Leggem, manželem Elisabethy Schwarzkopfové. Pan Legge se mnou jako s německým dirigentem chtěl postupně vybudovat můj gramofonový repertoár, ale nechtěl s tak mladým človecem — bylo mi právě třicet — začínat hned u Brahmse, Beethovena, Schuberta či Schumanna. Chtěl začít něčím, co vyžaduje pohodu, srdce a radost. Navrhl mi proto Dvořákovy sklad-

by Scherzo capriccioso, předešlu Karnaval a Symfonii č. 8 G dur. Všechny tyto skladby jsem chtěl před nahrávkám nejprve uvést koncertně, zařadil jsem je tedy na své koncerty v Augsburgu, ve svém prvním působení. Práce na těchto skladbách mě ohromně těšila. Okamžitě jsem zatoužil dělat Dvořákových skladeb víc. Od tohoto skladatele jsem se pak dostal k další české hudbě — ke Smetanovi, Janáčkovu a Martinů. Tak jsem v sobě objevil a rozvíjel lásku k české hudbě.

Hrál jsem vždycky rád a hodně komorní hudbu; se svými tehdejšími kolegy (před pětácti až čtyřiceti lety) jsem hrál sonáty, sonatiny, Smetanovo klavírní trio, takže jsem i touto cestou přes komorní hudbu pronikl do světa české hudby. Láskava k ní mi zůstala a jsem šťastný, že mohu provádět nejen Dvořákovu symfonickou tvorbu, ale i skladby duchovní.«

Dirigoval jste tedy řadu Dvořákových symfonických a kantátových i oratorních děl, ze smetanovského repertoáru existuje z nedávné doby vaše gramofonová nahrávka Mé vlasti s Orchestre de la Suisse Romande pro firmu RCA...

»...a koncertně jsem kompletně Mou vlast dirigoval v Mnichově, v Ženevě, v Tokiu s NHK Orchestra, s Filadelfským orchestrem... Obzvláště si vážím, že jsem byl před lety pozván k řízení zahajovacího koncertu Pražského jara s tímto dílem. Byla to pro mne nejen čest, ale zároveň i velká zodpovědnost mít vedle Louro von Matačiče jako jediný zahraniční dirigent příležitost otevřít s Českou filharmonií Pražské jaro již dříve jsem je uzavíral s Devátou, ale zahajovat je s tímto tak národním dílem a s tímto orchestrem — to byla velká zodpovědnost! Dělal jsem to ale velmi rád — práce s Českou filharmonií mě vždycky těšil.«

A Janáček, Martinů...?

»Dirigoval jsem Symfoniettu i Tarase Bulbu, provedení je ovšem spojeno s dosti velkými provozně finančními potížemi, danými rozšířením žesťů v prvním a varhanami v druhém případě, ale to znáte, to je stejné u nás jako u vás.

Martinů Čtortou a Šestou symfonií jsem řídil již předtím, než jsem navázal dřívešně tak těsné vztahy k českému hudebnímu životu, ale například Polní mši jsem poznal až v Praze, stejně tak Glagolskou mši jsem uviděl nejprve tadý a pak teprve v Mnichově, v Hamburku, v Ženevě, tedy na místech, kde jsem působil jako šéf orchestru. U Janáčkovy Glagolské mše je ovšem příběhem varhan — musí být k dispozici sál s dobrým nástrojem, což bylo třeba v Tokiu, kde jsme ji hráli s NHK Orchestra. Varhanní part tehdy interpretoval prof. Reinberger; bylo to u příležitosti

Dirigent Wolfgang Sawallisch

losti slavnostního otevření nového rozhlasového a televizního sálu společnosti NHK, první koncert byl s Beethovenovou Devátou a hned nato následoval koncert s Glagolskou mší.«

Další oblasti české hudby — Suk, Novák, poválečná tvorba...?

»Musím se přiznat, že jsem se k ní zatím ještě nedostal. Mám sice doma Sukovy partitury a některé české poválečné skladby, ale zatím jsem z toho ještě nic nedirigoval.«

České opery...?

»...ty jsem vlastně také dosud dirigoval minimálně. Vyžádají dobrý orchestr, dobrou scénu a pak — v Mnichově byl po mnoho let Rafael Kubelík, kterého jsme sem zvali. Dělal u nás Z mrtvého domu, Její pastorkyňu, dále jsme zvali Jaroslava Krombholce, zkrátka měli jsme na český repertoár vždycky specialisty.«

Mluví-li se o vaší mnichovské Bavorské státní operě — hodláte uvést kromě Janáčka i další česká díla?

»Z Martinů bych rád nastudoval Řecké pašije — nikdy jsem je dosud neviděl na scéně, znám jen klavírní výtah, ale každý mi potvrdí, že je to skvělé dílo, které má výrazovou sílu a etickou hloubku...«

... a které by vám osobně bylo jistě blízké...

»A je srozumitelné i publiku. V operě je nutno vždy vycházet z toho, aby dílo mělo i širokou působivost. Divadelní působivost a dobrá dramatická výstavba díla jsou hrozně důležité! Bohužel se proto u nás nedělá mnoho z Dvořáka, i když jsme měli hezkou Rusaliku s vynikajícím obsazením (titulní roli zpívala Hildegard Behrenssová, Vodník Kurt Moll). Tuto naši inscenaci s úpravou Schneider—Siemssena pak převzala vídeňská Státní opera včetně všech dekorací pro svou Rusaliku (dirigovaná V. Neumannem a s G. Beňáčkovou, J. Nestěnkem a E. Randovou).

Ze Smetany jsme uvedli samozřejmě Prodanou nevěstu. V roce 1971, ve své nástupní sezóně, jsem ji sám dirigoval — je to skvělé dílo, které patří k mezinárodnímu repertoáru. S ostatními Smetanovými operami je to už těžší...«

I když právě Prodaná nevěsta je z nich nejčestější

»To je pravda. Ovšem jako Carmen nebo Fidelio patří dnes i Prodaná nevěsta k základnímu světovému opernímu repertoáru, o kterém se zkrátka nediskutuje.«

(red.)

ZE SETKÁNÍ S DIRIGENTEM LEINSDORFEM

Proslulý americký dirigent rakouského původu Erich Leinsdorf není našemu publiku neznámý, naopak. Pražské publikum jej s velkým posluchačským zájmem přivítalo na několika ročnících mezinárodního hudebního festivalu Pražské jaro v letech šedesátých, sedmdesátých i osmdesátých — naposledy v roce 1988.

Leinsdorf se narodil 4. února 1912 ve Vídní, pak studoval na vídeňské hudební akademii a na univerzitě, v letech 1934—37 byl asistentem proslulých dirigentských osobností Bruno Waltera a Artura Toscaniho na festivalech v Salcburku.

Jako předavacitely emigroval roku 1937 před nebezpečným nacismem do Spojených států amerických, kde postupně stanul v čele nejprominentnějších orchestrů (Cleveland, Boston, Berkshire aj.) i oper (působil také v newyorské Metropolitan Opera). Vztah k Bohuslavu Martinů dirigent Leinsdorf nejvýrazněji projevil v roce 1943, kdy v Clevelandu dirigoval světovou premiéru druhé symfonie Martinů.

K velkému symfonickému odkazu Bohuslava Martinů se Erich Leinsdorf vrátil také na svém zcela vyprodaném koncertu během Pražského jara 1988.

Ze setkání s tímto světově uznávaným a váženým dirigentem nejvýznamnějších světových orchestrů a hudebních festivalů citujeme nejzávažnější Leinsdorfovy myšlenky:

»Dlouho jsem žil ve Vídní, kam se provdala moje babička z vesničky u Moravského Písku. A Vídeň té doby, to byly vlastně neustále otevřené dveře k nejbližším sousedům. Myslím to doslova, když vzpomínám na svého otce, který jako obchodní cestující strávil v Čechách víc času než doma, když vzpomínám na českou čtvrt ve Vídní a na vztah krajanů ke všemu, co je pošlo s vlastní, tedy i k české hudbě. Ty otevřené dveře, o nichž jsem hovořil, však můžete chápat i obrazně. Staré mocnářství nebylo žádným rájem, vzpomeňte na národnostní rozpory a na sílu, jaká dovedla k uskutečnění touhy po samostatnosti.

Trochu jinak to však bylo s uměním. Můj vztah k Dvořákoví, Smetanovi, Elbichovi, později i k Janáčkovi a Martinů, to je vztah příslušníka jednoho kulturního okruhu ke skladatelům, kteří v ryze národní hudbě dokázali vystihnout filozofii této kulturní oblasti. Je to velké dědictví a v dnešním světě doslova poklad. At už jsme uváděli Dvořáka v New Yorku, Martinů v Clevelandu, at jsem řídil Českou filharmonii nebo Londýnské filharmoniky, vždy jsem si připomínal, odkud pocházím. To jsou ony dveře, kterými se vracím k tomu, co máme společné, ono středoevro-

parství. Od Vídně počátku století svět ovšem urazil pořádný kus cesty. Někdy se dokonce může zdát, že se bez onoho pokladu umění, citu spojeného s uměleckou hudbou, chceme — snad vedení úrovně ve všemocnost techniky — obejít. Opravdu je technika zbavená humanismu přínosem? Je to jistě krásné, počítače nepotřebují dirigenta, ale o to, co mám rád, mne nepřipraví. A tak si navzájem neuvadíme, i když z nich jde někdy strach.

Ale teď vážně: Člověka dělá člověkem cit a láska k ostatním lidem. Jestliže chceme tyto hodnoty převést na čísla a matematické operace, zbavujeme se něčeho nenahraditelného. Ostatně nemusíme chodit pro příklad jen k umění. Před několika lety jsme byli na výletě v coloradských horách a po bouřce přestala pracovat tamní elektrárna. Shodou okolností jsme si chtěli koupit pár lahvi vína na večer, ale ztroskotali jsme. Ani obyčejné víno jsme nemohli koupit, protože bez proudu pokladny prostě nefungovaly a bez něj jsme nemohli pokladni zaplatit. Ještě jsme s ní chvíli hovořili, ale když vyprávěla o svých dětech, až jsem měl v zádech mrazení, že také přišly na svět zásluhou počítače.

Co je počítačů, nechme počítačům, co je člověka, a to hudba byla a bude, nechme člověku. Stroji, který na stisknutí tlačítka zahrraje formálně správnou, ale studenou harmonii bez trošky emoce, stroji, který udává rytmus tak nemilosrdně přesný, že bych takový nikdy nedodržel a necítil, co je to v porovnání s živými lidmi v orchestru, v porovnání s velkou hudbou osmáctého, devatenáctého a dvacátého století!

Rád připravuji programy tak, aby jednotlivé skladby nebyly od sebe příliš vzdáleny, ne snad dobou vzniku, ale celkovým významním díla. Hudba se pochopitelně vzpírá slovnímu popisu, ale pořad koncertu by měl být takový, aby se celkový účinek sbíhal v jednom bodě. A ten si pak může určit právě dirigent.

Ve svém vystoupení v rámci Pražského jara 1988 jsem chtěl zdůraznit ne unější charakter, ale zejména introspekti, hluboký vnitřní pohled jak u díle Bohuslava Martinů, tak ve Webernově úpravě Bachových ricercarů i v třetí Brahmsově symfonii F dur.

To samozřejmě neznamená, že bych se vyhýbal koncertům z děl, která mají především přinášet posluchačům radost, mám tím na mysli třeba náladu při procházce parkem, kde hraje smyčcové kvarteto. Mám takovou hudbu rád, ale myslím si, že posluchač by neměl být vytrhován z vnitřního prožitku skoky mezi populárními drobnostmi mistrů a niternou výpovědí zvaných hudebních děl. Chťel bych mít během koncertu jedinou náladu, i když v různých valérech, velice si vážím hráčů České filharmonie, kteří tohle má přání naplňují.

Když jdete do divadla na tragédii, jistě nepředpokládáte, že se budete během představení výborně bavit. Představte si, jak by

Dirigent Erich Leinsdorf